

Evenwicht, idealen en evolutie

*Henk W. Plasmeijer*¹

Albert Jolink, 1991, *Liberté, Egalité, Rareté, the Evolutionary Economics of Léon Walras*, Rotterdam (Tinbergen Institute Research Series)

Albert Jolink heeft voor moderne interpretaties van het werk van Léon Walras de metafoor van de ijsberg aangedurfd. Hij stelt dat in die interpretaties slechts rekening wordt gehouden met de 25% die boven water uitsteekt; de rest onttrekt zich aan vrijwel ieders waarneming. Jolinks studie heeft vooral tot doel het belang van de resterende 75% te benadrukken. De belangrijkste conclusie ervan is dat in het complete oeuvre van Walras de algemene evenwichtstheorie slechts een onderdeel is van een meer omvattende evolutionaire theorie over de ontwikkeling van de samenleving. Dit nodigt uit tot een herziening van het perspectief van waaruit de moderne 'Walrassiaanse' algemene evenwichtstheorie wordt gezien.

Met zijn onderwerp heeft Jolink het zichzelf niet gemakkelijk gemaakt. De controverse tussen Walras' Engelse vertaler W. Jaffé en M. Morishima (*Journal of Economic Literature*, 1980) ligt nog vers in het geheugen. Is de analyse in de *Eléments d'Economie Politique Pure* statische theorie en vormden de delen VI en VII (waarin de marginale produktiviteitstheorie wordt geïntroduceerd) slechts een coda ter voorbereiding op Walras' intrinsiek dynamische sociale theorieën, zoals Jaffé denkt? Of is het boek qua economische theorie meer omvattend en vinden we in delen VI en VII de aanzetten tot een dynamische theorie die grote overeenkomsten vertoont met Ricardo's theorie van langere termijnontwikkelingen? De kwintessens van dit soort controversen heeft voor een belangrijk deel betrekking op de status van Walras' sociale en normatieve theorieën. In 1954, hetzelfde jaar waarin de niet-Frans sprekende wereld kon kennismaken met de *Eléments*, was het resterende gedeelte van

¹ Henk W. Plasmeijer is universitair docent bij de Vakgroep Algemene Economie van de Rijksuniversiteit Groningen, Postbus 800, 9700 AV Groningen.

Walras' werk min of meer in de ban gedaan door Joseph Schumpeter:

Unfortunately, Walras himself attached as much importance to his questionable philosophies about social justice, his landnationalization scheme, his projects of monetary management, and other things that have nothing to do with his superb achievement in pure theory. They have cost him the goodwill of many a competent critic, and must, I imagine, try the patience of many of his readers. (History of Economic Analysis, 827-828)

Wellicht mede als gevolg van deze banvloek zijn de *Etudes d'Economie Sociale* en de *Etudes d'Economie Politique Appliquée*, die samen met de *Eléments d'Economie Politique Pure* door Walras gedacht waren als één werk, relatief onbekend en ongelezen (en onvertaald) gebleven. Het vereist enige moed om daarin verandering te willen aanbrengen; niet in de laatste plaats omdat we Schumpeter toch ook niet helemaal ongelijk kunnen geven. Walras' ideeën omtrent nationalisatie van de grond lagen nu eenmaal zeer dicht bij die van de politieke blindganger Henry George.

De inzet van Jolink is niet zozeer de aard van Walras' politieke opvattingen. Het lijkt hem om niets meer of minder te gaan dan de plaats van een algemene evenwichtstheorie in een meer omvattende maatschappijtheorie. Wat Jolink verder ook vindt van het politieke programma - hij is hier bewonderenswaardig voorzichtig - de banvloek van Schumpeter en de daaraan gekoppelde eendimensionale interpretatie van Walras hebben geleid tot een eenzijdig beeld van de geschiedenis van het economische denken. Die geschiedenis gaat over wat wij denken dat economie moet zijn; de intenties van onze helden spelen daarbij slechts zijdelings een rol.

Jolink brengt naar voren dat Walras' langere termijnvisie op geleidelijke sociale hervorming geplaatst moet worden in een Franse evolutionaire traditie die begint bij Condorcet en loopt via Comte. Dit evolutionaire denken komt bij Saint-Simon de economische wetenschap binnen, waarna het langs niemand minder dan Cournot zijn weg vond naar Walras. Verwijzend naar de opvattingen van de bioloog en wiskundige A. Lotka definieert Jolink evolutie met betrekking tot economie als een voortschrijdende en onomkeerbare ontwikkeling van een economisch systeem. De kern van de visie is dat

- een systeem zich geleidelijk transformeert in een meer complexe variant van een vroeger systeem, en dat
- een minder gespecialiseerd systeem wordt opgevolgd door een meer gespecialiseerd systeem.

Walras' ideeën omtrent stadia in deze evolutie lijken, zonder dat Jolink dit als zodanig signaleert, verdacht veel op datgene wat Adam Smith 100 jaar daarvoor naar voren had gebracht. De evolutionaire visie vereist evenwel dat bij de

studie van de overgangen tussen de stadia en van veranderingen anderszins, het totale maatschappelijke systeem - en niet alleen het economische - in ogen-schouw wordt genomen. Zo zouden volgens Walras zich in de negentiende eeuw vooral burgerlijke en politieke vrijheden hebben uitgekristalliseerd. De twintigste eeuw zou een tendentie te zien geven naar een meer rationele economische orde.

De aan Walras' werk ten grondslag liggende evolutionaire visie herbergt dus een vooruitgangsfilosofie. Het is, naar de mening van Jolink, de wijze waarop deze vooruitgang werd geïnterpreteerd waardoor Walras' positieve en norma-tieve theorie in elkaar haken en ondeelbaar worden. In het 'natuurlijke' verloop van de maatschappelijke ontwikkeling komen situaties voor, zoals de sociale kwestie, die geenszins optimaal zijn. Het is dan de economische theorie die volgens Walras die feitelijke suboptimale ontwikkeling analyseert en daar een 'ideale' ontwikkeling tegenover stelt. Dit - wat we mogen noemen - 'evolutionaire Platonisme' werd door Walras, in een uitspraak die David Hume de rillingen over het lijf zou hebben gejaagd, als volgt verwoord:
De economische wetenschap

'may be considered as an explanation of what is and as a programme of what ought to be.'

Dit Platonisme lijkt Walras te hebben toegepast op het klassieke - en door John Stuart Mill zeer benadrukte - onderscheid tussen wetten van produktie en wetten van verdeling. De *économie politique pure* is de theorie van de nationale welvaart en heeft betrekking op de feitelijke wetten van prijsvorming, ruil en waarschijnlijk ook groei. De *économie politique appliquée* is de theorie van de voortbrenging van de welvaart en handelt over de meest gunstige omstandig-heden voor landbouw, nijverheid en handel. De *économie sociale* is de verdelingstheorie en handelt over de meest gunstige omstandigheden met betrekking tot eigendom en belastingheffing.

Jolink is voor de uitwerking van deze structuur in bijzonderheden in de archieven van de *Bibliothèque Cantonal et Universitaire* in Lausanne gedoken. Hij heeft zich gebaseerd op materiaal dat daarin diep verscholen lag en dat in de huidige discussies over Walrassiaanse theorie tot dusver geen rol heeft gespeeld.

De methode die hij bij zijn onderzoek heeft toegepast noemt hij analytische reconstructie. Dit is, anders dan deze reviewer had verwacht, niet een poging om in het verleden naar voren gebrachte inzichten met behulp van moderne analyse-instrumenten te duiden (en te begrijpen.) Jolink heeft eerst getracht een totaaloverzicht van Walras' werk te krijgen. Vervolgens heeft hij de structuur daarvan, dit is het door Schumpeter waarschijnlijk willens en wetens in de

vergetelheid gedrukte evolutionaire Platonisme, gereconstrueerd. Tot slot heeft hij de uitwerkingen die Walras gaf, dit zijn onder andere de algemene evenwichtstheorie, de opvattingen over monetair management en ideeën over nationalisatie van de grond, binnen deze structuur geplaatst.

De nadruk is in Jolinks studie derhalve gevallen op de structuur van Walras' totale werk. Het voordeel daarvan is dat bijvoorbeeld de algemene evenwichtstheorie te begrijpen valt als een visie op de 'ideale' werking van een marktconomie. Het nadeel daarvan is dat menig merkwaardige zaak in de presentatie van Walras - en niet alleen die welke door Schumpeter werden gememoreerd - in Jolinks analytische reconstructie onbesproken blijft.

Een voorbeeld hiervan betreft de door Walras vermelde condities van een algemeen evenwicht. Jolink (102-105) refereert daaraan als de condities van een 'optimale' situatie. Hij noemt ervan:

- 1 de wet van één prijs ($p_1 = p_1$);
- 2 transitiviteit van ruilverhoudingen ($p_1/p_2 \times p_2/p_3 = p_1/p_3$);
- 3 goederenprijzen gelijk aan factorkosten en
- 4 de beloningsvoet voor alle kapitaalgoederen gelijk²

Precies dat laatste is opmerkelijk, want het impliceert dat alle kapitaalgoederen even schaars zijn. Tot en met Lesson 36 van de *Eléments* veronderstelt Walras vaste productiecoëfficiënten. Het is dus onwaarschijnlijk dat in een marktruimingsevenwicht aan conditie 4 (die identiek is met de klassieke conditie van een uniforme winstvoet) voldaan is.

In Lesson 36 verlaat Walras de vaste productiecoëfficiënten door introductie van de zogenoemde *équations de fabrication* (in paragraaf 325.) In feite gaat het hierbij om de veronderstelling van volledige substitueerbaarheid. Die introductie is hoogst opvallend, omdat ze gesitueerd wordt in de context van vooruitgang. Lesson 36, behorende tot het gedeelte dat Jaffé de coda heeft genoemd, is getiteld: *The marginal productivity theorem. Expanding output. The law of general price movements in a progressive economy.* (Jaffé editie, 382 e.v.) De paragraaf handelt voor een belangrijk deel over onomkeerbare processen in de tijd. Zo vinden we er, na een verwijzing naar Malthussiaanse bevolkings- en voedselvoorzieningsreeksen, de gedachte van een toenemende schaarste aan grond. Substitutie van grond voor kapitaal is slechts in beperkte mate mogelijk. Op deze variant van het Ricardiaanse ontwikkelingspad, baseerde Walras zijn grondnationalisatieprogramma.

Ook de economische argumentatie bij de introductie van de *équations de fabrication* (in paragraaf 324) heeft betrekking op processen in de tijd. Bij

² Jolink merkt niet op dat condities 2 in 1 is geïmpliceerd, zodat deze in feite overbodig is. Om dit in te zien, veronderstel dat arbitragewinsten mogelijk zijn, dus $p_1/p_2 \times p_2/p_3 > p_1/p_3$ en handhaaf de veronderstelling van de wet van één prijs. Vermenigvuldig nu het rechtergedeelte van de ongelijkheid met $1 = p_2/p_2$. Het resultaat is een contradictie.

economische vooruitgang worden diensten van natuurlijke produktiefactoren gesubstitueerd voor kapitaaldiensten. Bij technische vooruitgang nemen nieuwe produktiecoëfficiënten de plaats in van oude. Het idee van substitutie als proces in de tijd wordt echter in de wiskundige behandeling ervan (in paragraaf 326) volkomen genegeerd. Onder verwijzing naar Jevons wordt keurig de conditie waaronder de beloningsvoeten voor kapitaalgoederen gelijk zijn, afgeleid. Maar precies bij deze conditie gaat het om de volledige substitueerbaarheid van reproduceerbare kapitaalgoederen onderling. Een noodzakelijke voorwaarde daartoe is de afwezigheid van onomkeerbaarheden.

Met het oog op Jolinks stelling dat in een reconstructie Walras' theorie gezien moet worden als een evolutionaire theorie over een onomkeerbare ontwikkeling van een economisch systeem is de theoretische onderbouwing van de conditie, dat de beloningsvoeten voor alle kapitaalgoederen identiek zijn, toch hoogst merkwaardig³.

In zijn geheel genomen is de studie van Albert Jolink beslist geslaagd. Zijn analytische reconstructie werpt een ander licht op de intenties van Walras, dan zoals die uit de Walrasliteratuur tot ons komt. In deze bespreking is naar voren gebracht dat er een prijs is betaald voor het achterwege laten van een reconstructie met behulp van moderne wiskundige methoden. In vergelijking met de winst die is behaald, namelijk dat het boek zeer toegankelijk is voor de goed geïnformeerde, maar wiskundig niet geschoolde leek, is die prijs zeker niet te hoog.

³ Hierbij dient in overweging genomen te worden dat Walras' kritiek op de Ricardiaanse verdelingstheorie in Lesson 39 precies gebaseerd is op de veronderstelling van volledige substitueerbaarheid van kapitaalgoederen onderling.